

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.12.2015, sp. zn. 25 Cdo 552/2014, ECLI:CZ:NS:2015:25.CDO.552.2014.1

Číslo: 19/2017

Právní věta: Ponechání pacienta postiženého dezorientací, poruchami vnímání a ztrátou identity (Alzheimerova choroba ve třetím stupni) bez dozoru v místnosti s okny nezajištěnými proti plnému otevření představuje porušení prevenční povinnosti provozovatele domova se zvláštním režimem podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 17.12.2015

Spisová značka: 25 Cdo 552/2014

Číslo rozhodnutí: 19

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Náhrada škody

Předpisy: § 415 obč. zák.

§ 420 odst. 1 obč. zák.

§ 89 předpisu č. 108/2006Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 14. 3. 2013, sp. zn. 21 Co 20/2013.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Okresní soud v Benešově rozsudkem ze dne 5. 10. 2012, č. j. 10 C 124/2008-240, uložil žalovanému, aby zaplatil žalobcům a) a b) každému po 240 000 Kč a žalobkyni c) 175 000 Kč, a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Rozhodl tak poté, co jeho předchozí rozsudek ze dne 2. 6. 2009, č. j. 10 C 124/2008-104, jímž bylo žalobě vyhověno, byl usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 29. 1. 2010, č. j. 31 Co 562/2009-136, zrušen s tím, aby řádně objasnil otázku zániku způsobilosti žalovaného sdružení být účastníkem řízení. Soud prvního stupně rozhodl poté usnesením ze dne 5. 5. 2010, č. j. 10 C 124/2008-164, tak, že řízení zastavil a rozhodl o náhradě jeho nákladů. Krajský soud v Praze usnesením ze dne 31. 8. 2010, č. j. 31 Co 364/2010-177, usnesení Okresního soudu v Benešově potvrdil. Proti tomuto usnesení podali žalobci dovolání. Nejvyšší soud usnesením ze dne 26. 4. 2012, č. j. 25 Cdo 3564/2011-208, usnesení soudů obou stupňů zrušil a věc vrátil Okresnímu soudu v Benešově k dalšímu řízení.

2. Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že M. K. [matka žalobců a) a b) a sestra žalobkyně c)] byla svou rodinou v dubnu 2007 umístěna do domova, který provozuje žalovaný a který se specializuje na osoby postižené demencí Alzheimerova typu. V té době trpěla těžkou demencí, byla nesoběstačná, její stav se postupně zhoršoval, stávala se stále více neklidnou, zmatenou a podléhala depresi. Dne 15. 9. 2007 se nacházela sama bez dozoru v místnosti ve druhém patře domova, z níž vypadla oknem a zemřela. Soud dospěl k závěru, že žalovaný porušil svou prevenční povinnost podle § 415 obč. zák. tím, že M. K. nechal bez dozoru ve druhém patře, kde jsou umístěna nezabezpečená okna. Její smrt tak byla v příčinné souvislosti s porušením prevenční povinnosti, a proto podle § 444 odst. 3 obč. zák. přiznal žalobcům jednorázovou náhradu za škodu způsobenou usmrcením osoby blízké.

3. K odvolání žalovaného Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 14. 3. 2013, č. j. 21 Co 20/2013-274, rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé potvrdil, změnil jej ve výroku o náhradě nákladů řízení a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud dospěl k závěru, že s ohledem na typ zařízení a osoby v něm umístěné žalobci oprávněně očekávali, že bude zajištěna bezpečnost jejich matky, resp. sestry. Skutečnost, že se poškozená mohla volně pohybovat po zařízení, navštívit společenskou místnost nedozorovanou personálem, otevřít si okno a vypadnout z něj, svědčí o zanedbání základní prevenční povinnosti žalovaného ve formě nevědomé nedbalosti. Podle odvolacího soudu nebylo nutné zajišťovat pacienty mřížemi, ale stačilo odstranit okenní kliky tak, aby je pacienti nemohli samostatně otevírat. Žalovaný z hlediska svých odborných zkušeností a znalostí měl a mohl předpokládat chování svých pacientů a mohl učinit opatření k eliminaci škody. Odvolací soud uzavřel, že žalovaný porušil svou prevenční povinnost ve smyslu § 415 obč. zák. a odpovídá za škodu podle § 420 obč. zák.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

4. Rozsudek odvolacího soudu napadl žalovaný dovoláním, jehož přípustnost odůvodňuje tím, že se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, konkrétně od usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2002, sp. zn. [25 Cdo 1427/2001](#), a dále že otázka rozsahu povinností a odpovědnosti provozovatele ve smyslu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jakož i možnosti zařízení omezit pohyb klientů a jejich kontrola, dosud nebyla dovolacím soudem řešena. Požaduje, aby dovolací soud vymezil, „jaký je rámec a ještě přípustná míra kontroly a omezení pohybu klienta v zařízení sociální péče, včetně možnosti jeho volného pohybu i mimo vlastní zařízení“. Dovolatel má však za to, že zcela přizpůsobil svůj provoz potřebám umístěných osob, zejména odborným personálem, nad rámec povinností stanovených zákonem o sociálních službách. Navrhuje proto, aby dovolací soud napadený rozsudek zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

III.

Přípustnost dovolání

5. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou - účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), zastoupeným advokátkou ve smyslu § 241 o. s. ř., a je přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť otázka prevenční povinnosti poskytovatele sociálních služeb nebyla v rozhodování dovolacího soudu dosud řešena. Dovolání není důvodné.

IV.

Důvodnost dovolání

6. Nesprávné právní posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.), které dovolatel uplatňuje jako dovolací důvod, může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci

nesprávně aplikoval.

7. Vzhledem k § 3028 odst. 3 a § 3079 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, účinného od 1. 1. 2014, se věc posuzuje podle dosavadních předpisů, tedy podle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále též jen „obč. zák.“), neboť jde o právní poměry vzniklé před 1. 1. 2014.

8. Podle § 420 odst. 1 obč. zák. každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti.

9. Podle § 415 obč. zák. každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.

10. Obecná odpovědnost za škodu podle ustanovení § 420 obč. zák. je založena na současném splnění čtyř podmínek – 1. porušení právní povinnosti, 2. existenci škody, 3. vztahu příčinné souvislosti mezi porušením povinnosti a škodou a 4. presumovaném zavinění. Porušením právní povinnosti (protiprávním jednáním) je míněn objektivně vzniklý rozpor mezi tím, jak fyzická či právnická osoba skutečně jednala (příp. opomenula jednat), a tím jak jednat měla, aby dostála svým povinnostem. Ustanovení § 415 obč. zák. ukládá každému povinnost postupovat vzhledem ke konkrétním okolnostem tak, aby nezavdal příčinu ke vzniku škody. Jednání v rozporu s tímto ustanovením je rovněž porušením právní povinnosti ve smyslu ustanovení § 420 odst. 1 obč. zák., a tedy jedním ze základních předpokladů odpovědnosti za škodu. Vzájemný vztah konkrétní zákonné či smluvní povinnosti a prevenční povinnosti podle § 415 obč. zák. byl již rozhodovací praxí dovolacího soudu vyřešen tak, že aplikace ustanovení § 415 obč. zák. přichází v úvahu, neexistuje-li konkrétní právní úprava vztahující se na jednání, jehož protiprávnost se posuzuje (srov. rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 1984, sp. zn. [6 Cz 7/84](#), publikovaný pod č. 12/1986 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, dále též jen „Sbírka“, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2002, sp. zn. [25 Cdo 1427/2001](#), uveřejněné pod C 1212 v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, C. H. Beck, dále též jen „Soubor“).

11. V daném případě je na základě skutkového stavu, jak byl v řízení zjištěn a nepodléhá dovolacímu přezkumu (není ostatně dovolatelem ani zpochybnován), třeba vycházet z toho, že matka, resp. sestra žalovaných trpěla Alzheimerovou chorobou třetího stupně, byla nesoběstačná a trpěla dezorientací, proto byla umístěna do domova provozovaného žalovaným. Bezprostřední příčinou smrti bylo její vlastní jednání, kdy si v duševní poruše pádem z okna způsobilá smrt. I když obecně platí, že byla-li škoda způsobena výlučně jednáním poškozeného, nese ji sám (§ 441 obč. zák.) i v případě, že mu pro nedostatek jeho schopnosti ovládnout své jednání a posoudit jeho následky nelze přičítat zavinění (srov. dovolatelem zmiňované usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2002, sp. zn. [25 Cdo 1427/2001](#), Soubor C 1212), odvolací soud důvodně a v souladu s tímto rozhodnutím zvažoval odpovědnost žalovaného z hlediska porušení prevenční povinnosti právě ve vztahu k tomu, zda mu právní předpis ukládal povinnost zajistit, aby se vážně nemocná pacientka nepohybovala bez dozoru a aby jí nebylo umožněno otevřít si okno a vypadnout z něj. K dovolací námitce rozporu s uvedeným rozhodnutím dovolacího soudu je třeba zdůraznit skutkový rozdíl spočívající v tom, že v dříve posuzované věci šlo o zcela nepředvídatelné počínání psychotického pacienta při pokusu o útěk z uzavřeného psychiatrického oddělení, kdy překonal technické zajištění větracího okna proti otevření a z okna ve výšce 2,5 m nad podlahou vyskočil ven, zatímco v nyní projednávané věci šlo o volně přístupné okno bez zajištění v místnosti, kde se bez dozoru nalézala pacientka trpící těžkou demencí.

12. Žalovaný je občanským sdružením, které provozuje domov se zvláštním režimem ve smyslu § 34 odst. 1 písm. f) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen „zákon o sociálních službách“). Vztahují se na něj povinnosti v tomto zákoně uvedené a pro posouzení jeho odpovědnosti za škodu způsobenou pádem ubytované osoby z okna je rozhodné, zda došlo k porušení povinnosti

žalovaným ve smyslu porušení prevenční povinnosti podle § 415 obč. zák. nebo povinností stanovených zákonem o sociálních službách, případně jaký je vztah mezi nimi.

Podle § 50 odst. 1 zákona o sociálních službách se v domovech se zvláštním režimem poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu chronického duševního onemocnění nebo závislosti na návykových látkách, a osobám se stařeckou, Alzheimerovou demencí a ostatními typy demencí, které mají sníženou soběstačnost z důvodu těchto onemocnění, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Režim v těchto zařízeních při poskytování sociálních služeb je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.

Podle § 2 odst. 2 zákona o sociálních službách platí, že sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.

13. Povinnosti poskytovatelů sociálních služeb jsou upraveny v § 88 zákona o sociálních službách. Kromě jiného mají podle písmene c) tohoto ustanovení povinnost vytvářet při poskytování sociálních služeb takové podmínky, které umožní osobám, jimž poskytují sociální služby, naplňovat jejich lidská i občanská práva a které zamezí střetům zájmů těchto osob se zájmy poskytovatele sociální služby.

14. Ustanovení § 89 zákona o sociálních službách upravuje opatření omezující pohyb osob. Podle odst. 1 platí, že při poskytování sociálních služeb nelze používat opatření omezující pohyb osob, jimž jsou sociální služby poskytovány, s výjimkou případů přímého ohrožení jejich zdraví a života nebo zdraví a života jiných fyzických osob, a to za dále stanovených podmínek pouze po dobu nezbytně nutnou, která postačuje k odstranění přímého ohrožení jejich zdraví a života a života jiných fyzických osob. Podle odstavce 2 věty první tohoto ustanovení opatření omezující pohyb osob lze použít pouze tehdy, pokud byla neúspěšně použita jiná opatření pro zabránění takového jednání osoby, které ohrožuje její zdraví a život nebo zdraví a život jiných fyzických osob. Podle odstavce 4 tohoto ustanovení poskytovatel sociálních služeb je povinen poskytovat sociální služby tak, aby metody poskytování těchto služeb předcházely situacím, ve kterých je nezbytné použít opatření omezující pohyb osob.

15. Tato úprava především míří k zajištění důstojných podmínek života osob, které musí být pro svůj zdravotní stav umístěny v zařízeních sociální péče. Na jedné straně stojí garance konkrétních ubytovacích a organizačních podmínek, jimiž se důsledně dbá o dodržování lidských práv a základních svobod osob zde umístěných, na straně druhé stojí zájem na ochraně jejich života a zdraví, a to i před nimi samými. Proto se připouští rovněž použití omezujících opatření, aby si tyto osoby nepřivodily újmu na zdraví či životě, přičemž za zákonem stanovených podmínek může jít při sledování tohoto zájmu i o omezení pohybu, byť subsidiárně. Mají být totiž použita přiměřená opatření a v první řadě se vyžaduje, aby metody poskytování služeb předcházely situacím, ve kterých je nezbytné použít opatření omezující pohyb osob. Z toho je zřejmé, že zákon v ustanovení § 89 odst. 4 formuluje a ukládá poskytovateli sociální péče zvláštní prevenční povinnost, jejíž obsah blíže nedefinuje, a ponechává tedy na úvaze a zvážení konkrétních okolností výběr opatření, jimiž lze předejít využití krajního přístupu, jímž je přímé omezení pohybu ubytované osoby, to vše s cílem zabránit újmě na jejím zdraví nebo životě. Smyslem zákona je, aby byla umístěným osobám poskytnuta náležitá péče, která zahrnuje rovněž dohled či provedení takových opatření, která minimalizují riziko škodné události. V posuzovaném případě je zřejmé, že žalovaný těmto požadavkům nedostál.

16. Žalovaný provozovatel placeného domova se zvláštním režimem věděl, že pacientka trpí Alzheimerovou chorobou ve třetím stupni, a byl vybaven odbornými znalostmi umožňujícími mu učinit závěr, že taková osoba postižená dezorientací, poruchami vnímání a ztrátou identity nesmí zůstat sama v místnosti, ve které by si mohla snadno otevřít okno a vypadnout. Měl a mohl tak

předvídat, že může tímto způsobem dojít k vážnému úrazu či k usmrcení. Náležitý dohled nad pacientem umístěným v domově se zvláštním režimem podle zákona o sociálních službách neznamená vždy nepřetržitý a bezprostřední dohled „na každém kroku“, avšak v závislosti na konkrétních okolnostech musí být vytvořeny takové podmínky, aby si pacient v době, kdy není pod bezprostředním dohledem personálu, sám nezpůsobil újmu na zdraví či životě. To plně odpovídá zásadě zohledňování individuálních potřeb osob (§ 2 odst. 2 zákona o sociálních službách), kterým jsou tyto specifické služby poskytovány. Poskytování individuálních služeb s náležitou péčí je totiž účelem samotného zákona. Nelze tedy stanovit taxativní (úplný) výčet povinností, které musí být vždy dodrženy, stejně tak nelze například stanovit, jaká má být frekvence kontrol. Provoz takového zařízení s sebou přináší zvýšené nároky, a to zejména na kvalifikaci personálu (§ 110 odst. 4 zákona o sociálních službách), který musí být schopen v konkrétním případě rozpoznat a vyhodnotit, jakou péčí daný pacient vyžaduje a jak intenzivní dohled nad ním má být. V tomto případě by bylo dostatečné jednoduché opatření v podobě odmontování okenních klik či zajištění oken proti možnosti úplného otevření, a úrazu tak mohlo být snadno zabráněno. Rozumnému požadavku na provozovatele zdravotnického zařízení, v němž jsou ubytovány osoby, u nichž je předpoklad zkratovitého jednání vedoucího k sebepoškození, pak z hlediska prevence proti nepříznivým následkům počínání takové osoby se nevymyká požadavek, aby okna byla technickými prostředky jistěna proti otevření. Jinými slovy lze rozsah prevenční povinnosti žalovaného vyložit tak, že měl přijmout taková opatření, aby pacient nemohl otevřít okno natolik, že z něj vypadne ve chvíli, kdy nad ním není vykonáván bezprostřední dohled. Tím, že žalovaný tato opatření nezajistil, porušil povinnosti stanovené zákonem o sociálních službách [§ 2 odst. 2; § 88 písm. c) a § 89]. K námitkám dovolatele, že byl ve své činnosti omezen zákonnými požadavky na zajištění důstojnosti pacientů, lze dodat jen tolik, že lidská důstojnost je sice důležitou hodnotou, kterou je třeba chránit i u osob postižených těžkou demencí, ovšem ve srovnání s ní je život a zdraví hodnotou nepoměrně významnější; jinými slovy opatření omezující pohyb pacienta jsou přijatelná právě tehdy, jsou-li způsobilá eliminovat nebezpečí hrozící životu či zdraví disabilního pacienta.

17. Vzhledem k tomu, že ustanovení § 415 obč. zák. o prevenční povinnosti přichází v úvahu jen tehdy, pokud neexistuje úprava vztahující se na jednání, jehož protiprávnost se posuzuje, přičemž zákon o sociálních službách upravuje speciální prevenční povinnost, dovodily soudy obou stupňů správně odpovědnost žalovaného podle § 420 obč. zák. Na správnosti tohoto závěru nic nemění to, že porušením právní povinnosti bylo nedodržení pravidel prevenční povinnosti formulované zákonem o sociální péči, která odvolací soud zcela správně a přiléhavě rozebral a odůvodnil. Protože je tedy napadené rozhodnutí z pohledu uplatněného dovolacího důvodu správné, Nejvyšší soud dovolání žalovaného podle § 243d písm. a) o. s. ř. zamítl.